

ЦІННІСНІ ОРІЕНТАЦІЇ ЛІДЕРІВ ТА ВОЛОНТЕРІВ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

УДК 159.9 : 316.6

РУДСЬКА А.І.

к. психол. н., асистент кафедри соціальної роботи, факультет психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

У статті розглянуто ціннісні орієнтації лідерів та волонтерів соціальних проектів. Показано вікові відмінності ціннісних орієнтацій у молоді.

Ключові слова: *ціннісні орієнтації, лідерство, соціальне проектування, волонтерство.*

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ ЛИДЕРОВ И ВОЛОНТЕРОВ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЕКТОВ

В статье рассматриваются ценностные ориентации лидеров и волонтеров социальных проектов. Показано возрастные отличия ценностных ориентаций у молодежи.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, лидерство, социальное проектирование, волонтерство.*

Сучасний етап розвитку суспільства спонукає вирішувати соціальні проблеми громади через залучення активних громадян до реалізації соціальних проектів. В цьому контексті з'являються ініціативні групи, які беруть на себе відповідальність за вирішення тих проблем, які гальмують ефективний розвиток громади. Важливим постає питання ціннісний орієнтацій тих, хто стає лідерами таких проектів, а також тих, хто бере участь у команді реалізаторів соціальних проектів.

Метою нашого дослідження було визначити ціннісні орієнтації лідерів соціальних проектів, порівнявши їх з ціннісними орієнтаціями волонтерів, які реалізують соціальні проекти.

У дослідженні взяли участь представники громади – 161 особа, 118 осіб – стипендіати Стипендіальної програми «Завтра. UA» ВБО Фонду Віктора Пінчука, серед яких лідерами були 53 особи, а волонтерами – 65 осіб. В апробації результатів взяли участь 27 лідерів та 57 волонтерів.

У процесі розробки та реалізації проекту можуть виникати ціннісні конфлікти між суб'єктами соціальних проектів. Тому для профілактики таких конфліктів необхідно узгоджувати ціннісні орієнтації учасників проекту ще до початку розробки та реалізації проектів. Також слід враховувати ціннісні орієнтації при формулюванні цілей та завдань перед учасниками проекту.

Вивченню різних аспектів ціннісних орієнтацій присвятили свої роботи такі вчені: структура (А. Г. Здравомислов, 238

М. С. Каган, А. І. Титаренко, В. А. Ядов); механізм формування (Л. М. Архангельський, В. В. Водзинська, В. А. Панпурін); ієрархічність (С. С. Бубнова, І. Г. Дубов, Н. І. Лапін); регулятивна роль ціннісних орієнтації в життєдіяльності людини (М. І. Бобнева, О. І. Зотова, І. Ю. Истошин).

Незважаючи на неоднозначне трактування вченими поняття, можна констатувати, що ціннісні орієнтації особистості – це знання, думки і переконання, що визначають переваги і конкретний вибір поведінки.

Виконуючи свої ролі в соціальних інститутах, люди спираються на цінності, прийняті в суспільстві, для того щоб вирішити, яка поведінка є прийнятною, а потім пояснити свій вибір іншим. Пріоритети цінностей також впливають на те, як інвестуються соціальні ресурси. Наприклад, відносна значимість, яка приписується в суспільстві таким цінностям, як добробут, справедливість та краса, частково детермінує з тим, чи будуть гроші, земля і людський ресурс вкладатися в індустріалізацію, соціальний добробут або у збереження навколишнього середовища. Пріоритети цінностей культури в якості стандартів впливають на те, яким чином оцінюється робота – в термінах соціальної відповідальності, інноваційності або підтримки існуючої владної структури.

Культурні та соціально-економічні умови життя особистості являються фундаментом її ціннісних орієнтацій та одночасно визначають її межі для розвитку. Цінності людей, в свою чергу, відображують настрій та тенденції сучасного періоду життя суспільства.

Проаналізувавши первинні данні середніх значень показників методики Ціннісних орієнтацій Ш. Шварца [1], які зазначають, що в групі учасників соціальних проектів найбільше домінують такі цінності, як «універсалізм» (32,59 балів), «самостійність» (22,15 балів), «доброта» (20,49 балів) та «безпека» (20,27 балів) (Рис 1).

Ці дані свідчать, що учасники соціальних проектів характеризуються розумінням, терпимістю, захистом благополуччя всіх людей та природи. Домінуючим мотивом, при переважанні цих цінностей, є виживання груп та індивідів, що є необхідним при вступі людей в контакт з ким-небудь поза межами свого середовища або при розширенні первинної групи. Досліджені характеризуються самостійністю мислення, коли вони обирають способи дії, схиляються до творчості та дослідницької активності. Їх дії скеровуються потребами в самоконтролі і самоврядуванні, автономності та незалежності. Доброчинність сфокусована на добробуті в повсяк-

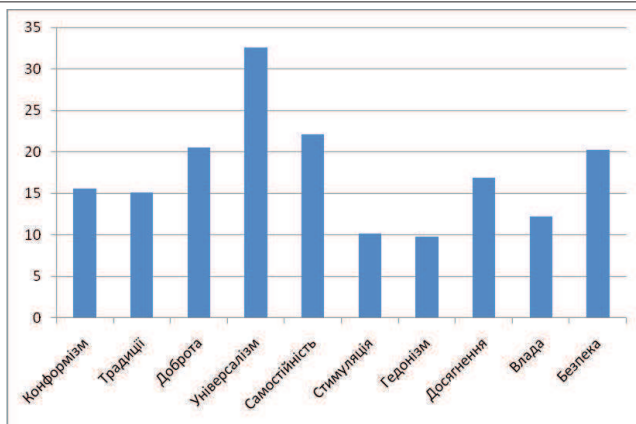

Рис. 1. Вираженість у респондентів ціннісних орієнтацій (методика «Ціннісних орієнтацій» Ш. Шварца)

денній взаємодії з близькими людьми, на потребах в позитивній взаємодії, в афіліації та забезпечення процвітання групи. Головною метою таких учасників соціальних проектів є збереження благополуччя людей, з якими вони знаходяться в особистих контактах (корисність, лояльність, поблажливість, чесність, відповідальність, дружба, зріла любов). Вони зорієнтовані на свою безпеку та інших людей, на гармонію, стабільність суспільства та взаємин. Так як, такі цінності, пов'язані з колективною безпекою, то значною мірою у досліджуваних проявляється необхідність у безпеці для особистості (соціальний порядок, безпека сім'ї, національна безпека, взаємне розташування, взаємодопомога, чистота, почуття приналежності, здоров'я).

Найнижчі значення у респондентів по цінностям: «гедонізм» (9,79 балів), «стимуляція» (10,22 балів) та «влада» (12,19 балів). Це свідчить про те, що насолода або чуттєве задоволення (задоволення, насолода життям) не являється важливою цінністю для даної вибірки. Для підтримки оптимального рівня активності таким учасникам соціальних проектів не потрібно різноманітності, новизни та глибоких переживань, хоча індивідуальні відмінності цих показників будуть обумовлені біологічними потребами в стимуляції та опосередковані соціальним досвідом. Для представників нашої вибірки, досягнення соціального статусу, престижу, контролю та домінування над людьми різними засобами (авторитет, багатство, соціальна влада, збереження свого суспільного іміджу, суспільне визнання) не є домінантною позицією в соціальній системі.

Разом з тим, слід відзначити високі показники по шкалі «універсалізм», що пов'язано з тим, що у вибірку увійшли переважно міські студенти, адже як показано у дослідженнях А. В. Шабаєвої, ця цінність проявляється в соціальній поведінці міських лідерів, і говорить про те, що респонденти намагаються розуміти та бути терпимими по відношенню до оточуючих. У міських жителів така цінність як «влада» є найменш вираженою і це пов'язано з тим, що міські жителі впевнені, що не варто домінувати над людьми [2].

Середні показники за таким цінностям, як «досягнення» (16,86 балів), «конформізм» (15,62 балів) та «традиції» (15,16 балів) вказують на те, що у даних респондентів проявляється особистий успіх через прояв компетентності відповідно до соціальних стандартів.

В умовах домінуючих культурних стандартів прояв соціальної компетентності тягне за собою соціальне схвалення. Цінності «досягнення» (наприклад, успішний, амбітний) підкреслюють активний прояв компетентності в безпосередній взаємодії, що більше проявляється у цих респондентів, ніж досягнення чи збереження домінантної позиції в рамках цілої соціальної системи (цінність влади). Також, у групі респондентів проявляється стримування та запобігання схильностей і спонукань до дій, які можуть заподіяти шкоду іншим або не відповідають соціальним очікуванням. Це говорить про те, що респонденти мають схильність до стримування проявів, які мають негативні соціальні наслідки (послухання, самодисципліна, ввічливість, повага до батьків та старших). Так як будь-які соціальні групи формують свої символи, ритуали і їх роль та функціонування визначаються досвідом групи та закріплюються в традиціях і звичаях, то традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, висловленням єдиних цінностей і гарантією виживання. У респондентів проявляється повага, прийняття звичаїв та ідей, які існують в культурі (повага традицій, смиренність, благочестя, прийняття своєї долі, помірність) та слідування їм.

Концепція Р. Інглхарта має положення про те, що з однієї сторони існує тісний зв'язок цінностей особистості та держави з соціально-економічним станом даної країни, а з іншої – про вкоріненість причин політичної активності та ідеології в процесах, які відбуваються на рівні ціннісних пріоритетів суспільства [3].

Дисперсійний аналіз показав відсутність значущих статевих відмінностей між респондентами за методикою цінніс-

них орієнтацій Ш. Шварца. (конформізм: $F=0,008$, $p=0,927$; традиції: $F=1,676$, $p=0,199$; доброта: $F=2,726$, $p=0,102$; універсалізм: $F=0,147$, $p=0,702$; самостійність $F=2,202$, $p=0,927$; стимуляція: $F=1,651$, $p=0,199$; гедонізм: $F=1,487$, $p=0,102$; досягнення: $F=1,623$, $p=0,702$; влада: $F=0,318$, $p=0,141$; безпека: $F=1,914$, $p=0,202$).

Аналіз результатів дисперсійного аналізу за середніми показниками вибірки за ознакою – лідер/волонтер, встановив, що цінності «традиції» більше характерні для групи волонтерів (16,23 балів). Роль функціонування будь-яких соціальних груп визначається досвідом групи і закріплюється в традиціях і звичаях. Традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, виразом єдиних цінностей та гарантією виживання. Традиції найчастіше приймають форми релігійних обрядів, вірувань та норм поведінки. З отриманих даних визначено, що волонтери соціальних проектів схильні до поваги, прийняття звичаїв та ідей, які існують в культурі (повага традицій, смиренність, благочестя, прийняття своєї долі, помірність) та слідування їм (Табл. 1.).

Одним із головних факторів, який впливає на систему ціннісних орієнтацій особистості, являється соціокультурне середовище. Культура задає систему ціннісних уявлень, які регулюють індивідуальну та соціальну поведінку людини, а та слугує базою для постановки та вирішення пізнавальних, практичних та особистісних задач.

З отриманих результатів дисперсійного аналізу по середнім показникам вибірки за ознакою вік, зафіксовано, що вираженість показників цінності «гедонізм» залежить від віку респондентів.

Таблиця. 1.

Показники середніх значень за ознакою - лідер/волонтер за цінністю «традиції» (у балах)

Форма участі у соціальному проекті	Середнє значення	Стандартне відхилення
Лідер проекту	14,24	5,68
Волонтер	16,23	5,23

З графіку (Рис. 2) видно, що цінність «гедонізму» з віком (з 20 до 25 років) зменшується. Хоча з 26 років знову відбувається підвищення цієї цінності. Можна побачити, що в 20 років цінність насолоди та чуттєвого задоволення має найвищі показники (11,27 балів) порівняно з представниками інших вікових груп. Це говорить про те, що в 20 років рес-

понденти найбільше відкриті до змін і в них високий рівень самозвеличення і тому, у них переважають цінності влади та досягнень.

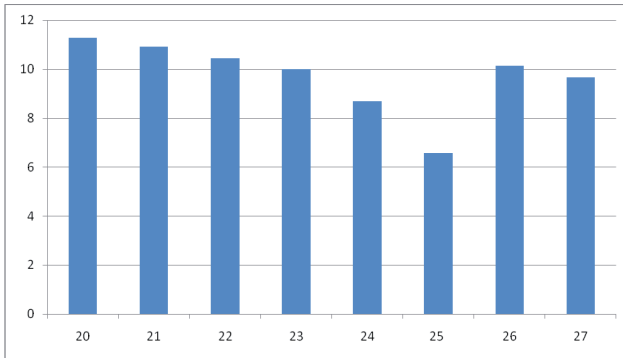

Рис. 2. Вікові відмінності за показником "гедонізм"

Виходячи з отриманих даних, необхідно припустити що представники 20 річного віку найкраще сприймають інновації і вони повинні залучатися до впровадження інновацій в навколишнє середовище. Ті інновації, які вони будуть впроваджувати, можна передбачити, що вони зорієнтовані на покращення. Оскільки відомо, чим старші респонденти, тим більше вони цінують нормативні ідеали традицій та безпеку і такі індивідуальні пріоритети поведінки, як «стимуляція», «досягнення» та «влада» [4].

Отримані дані дані добре узгоджуються з результатами недавніх досліджень російських вчених, які показали, що для молоді притаманне цінування нормативних ідеалів самостійності, стимуляції, гедонізма, досягнень та індивідуальних пріоритетів конформності, традицій та безпеки. Таким чином, з досліджень виявлено, що молодь демонструє активну та гуманну ціннісну позицію.

Також, з результатів дослідження видно, що в молодому віці цінності та пріоритети є більш значимі для респондентів, але через брак життєвого досвіду існують у вигляді нормативних ідеалів і, в меншій мірі, проявляються на рівні індивідуальних пріоритетів поведінки [4].

Це також підтверджується у нашому дослідженні, адже порівнюючи показники по шкалі «універсалізм» з дослідженням М. В. Фломіної, ми бачимо, що російська молодь має нижчі показники «універсалізму» в порівнянні з нашою вибіркою (29,9 та 32,59 балів відповідно). Це пов'язано, на нашу думку, з проявом культурних відмінностей. Як зазна-

чає О. Донченко, українська молодь більш фемінна, спрямована на комунікацію, відносини та взаємодію.

Таким чином, з аналізу ціннісних орієнтацій реалізаторів соціальних проєктів, зафіксовано, що в групі домінують такі цінності, як «універсалізм», «самостійність», «доброта» та «безпека»; найнижчі значення у респондентів по таким цінностям, як «гедонізм», «стимуляція» та «влада»; і середні показники по таким цінностям, як «досягнення», «конформізм» та «традиції».

Також можна побачити, що показник цінності «традиції» більше характерний для групи волонтерів. Це говорить про те, що волонтери соціальних проєктів схильні до поваги, слідування та прийняття звичаїв та ідей, які існують в культурі. Якщо розглядати вікові відмінності, то представники 20 річного віку найкраще сприймають інновації і також включаються у впровадження інновацій в навколишнє середовище.

Для молоді притаманне цінування нормативних ідеалів самостійності, стимуляції, гедонізму, досягнень та індивідуальних пріоритетів конформності, традицій та безпеки. Таким чином, з досліджень видно, що молодь демонструє активну та гуманну ціннісну позицію.

Література

1. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: Концепция и методическое руководство / В. Н. Карандашев. – СПб. : Речь, 2004. – 72 с.
2. Шабаева А. В. Социально-психологические аспекты лидерства в супружеской паре : автореф. дис. ... канд. психол. наук : Оренбургский гос. ун-т / А. В. Шабаева. – Оренбург, 2011. – 26 с.
3. Лебедева Н. М., Татарко А. Н. Ценности культуры и модели экономического поведения: научная монография / под ред. Н. М. Лебедевой, А. Н. Татарко. – М. : Издательство «Спутник+», 2011. – 389 с.
4. Фломина М. В. Особенности ценностных ориентаций разных возрастных групп в России и Азербайджане / М. В. Фломина // Вопросы психологии. – 2006. – №6. – С. 75–76.

The article is devoted the value orientations of leaders and volunteers in the social projects. It is shown age differences of value orientations among young people.

Keywords: *values, leadership, social engineering, volunteering.*